

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алейнікова О.В. Національна агропродовольча система як об'єкт державного регулювання. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 9. С. 90–93.
2. Узунова Н.С. Модернізаційні напрями державного регулювання розвитку агропромислового виробництва України. Ефективна економіка. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_56.
3. Кириленко І.Г., Дем'янчук В.В., Андрущенко Б.В. Деякі аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи. Економіка АПК. 2008. № 11. С. 4–9.
4. Міщенко В.С., Виговська Г.П. Організаційно-економічний механізм поведінки з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення. Київ: Наукова думка, 2009. 294 с.
5. Смолій Л.В. Порівняльна оцінка ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки України та ЄС. Інноваційна економіка. 2016. № 1–2. С. 26–34.
6. Сахацький М.П., Ксьонжик І.В. Інструменти державної підтримки експортного потенціалу аграрних підприємств України. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 2. С. 29–36.
7. Системи технологій: навчальний посібник / за ред. П.С. Березівського. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 2003 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

УДК 331.215.564

Васюренко Л.В.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку і аудиту
Луганського національного аграрного університету

ДИФЕРЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Стаття присвячена визначенню сутності поняття «державне регулювання організації оплати праці» у вигляді побудови теоретичного базису. Окреслено деякі підходи до виокремлення поняття державного регулювання від державного управління, до необхідності пошуку саме інституційного підґрунтя у дослідженні ролі держави для вирішення проблем оплати за працю.

Ключові слова: організація оплати праці, державне регулювання, мінімальна заробітна плата, соціальні гарантії, державна політика.

Васюренко Л.В. ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ОПЛАТЫ ТРУДА

Статья посвящена определению сущности понятия «государственное регулирование организации оплаты труда» в виде построения теоретического базиса. Намечены некоторые подходы к выделению понятия государственного регулирования от государственного управления, к необходимости поиска именно институциональной основы в исследовании роли государства для решения проблем оплаты за труд.

Ключевые слова: организация оплаты труда, государственное регулирование, минимальная заработная плата, социальные гарантии, государственная политика.

Vasurenko L.V. DIFFERENTIAL ASPECTS OF STATE REGULATION OF ARRANGEMENTS FOR THE PAYMENT OF LABOR

The article is devoted determination of essence of concept "state regulation of organization of labor remuneration" in the form of building a theoretical Foundation. Indicated some approaches to the definition of government regulation from the state administration, to the necessity of finding the right institutional framework to study the role of the state to resolve the issues of payment for work.

Keywords: organization of remuneration of labor, state regulation, minimum wage, social protection, public policy.

Постановка проблеми. Формування сутності державного регулювання організації оплати праці в Україні відбувається у складних умовах трансформації економічної системи та постійного загострення соціальних проблем. Низька вартість робочої сили, високий ступінь диференціації доходів громадян, поширення тіньових видів діяльності, безумовно, вимагають безпосереднього втручання держави як інституції у сферу оплати за працю. Це обумовлює необхідність визначення сутності та уточнення деяких аспектів державного регулювання організацією оплати праці як складової економічного регулювання національного господарства країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрями зростання рівня життя громадян та питання вдосконалення засобів впливу держави на соціальну сферу в Україні сьогодні активно досліджуються такими науковцями, як, зокрема, Д. Богиня, І. Бондар, В. Вегера, Г. Дзегур, С. Матюх, А. Колот, В. Лагутін, Е. Лібанова, В. Новіков. У наукових працях широко висвітлюються особливості регулювання заробітної плати, аналізуються причини та наслідки

заниження ціни праці, досліджують ся та обговорюються заходи усунення соціальної несправедливості українського суспільства, підвищення рівня доходів громадян та виведення їх з тіні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас з урахуванням непослідовних та низько ефективних процесів реформування економіки в Україні особливо актуальними є визначення та уточнення теоретичних засад, на яких базуються сутність та мета державної політики в соціально-трудо-вих відносинах країни.

Мета статті полягає в подальшому дослідженні означеної проблеми для поглиблення теоретичних підходів до розроблення базисних понять щодо державного регулювання організації оплати праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи еволюційні засади щодо ролі держави, Дж. Кейнс критично оцінив класичну економічну теорію та можливість ринкової саморегуляції економічної системи й обґрунтував неспроможність ринкового механізму без участі держави автоматично відновлювати рівновагу, яка відповідає оптимальним

критеріям суспільного виробництва, використання людських ресурсів та формування купівельної спроможності населення в умовах ринку [1, с. 367–384].

К. Макконелл і С. Брю у праці «Економіка: принципи, проблеми і політика» зазначають, що ринок – це інститут або механізм, який зводить разом покупців і продавців окремих товарів, послуг чи ресурсів, що має властивість еволюціонувати від найпростіших примітивних форм (наявні елементи локальної ринкової торгівлі) до високорозвинених, конкурентних (взаємодіють продавці і покупці з цілого світу) [2, с. 46–47].

Необхідність пошуку саме інституційного підґрунтя базових економічних моделей еволюційного підходу до вирішення та передбачення проблем економічного поступу вирізняє інституційний напрям економічних досліджень як основний.

Інституційний підхід до вивчення економічних процесів в умовах трансформаційної економіки є одним з найбільш адекватних, оскільки дає змогу найбільш повно аналізувати конкурентне середовище, ринкових агентів, а також умови здійснення ринкових трансакцій, а саме їх кількісні та якісні характеристики; натомість класичні та неокласичні теорії ринку не завжди придатні у зв'язку з несформованим ринковим середовищем. Найбільший відбиток на інституціональні форми розвитку суспільства накладає суб'єктивна діяльність людей зі свідомого формування ринкового середовища в Україні, а також процес державотворення [3, с. 61–64].

Інституціоналізм визнається напрямом сучасної економічної думки, об'єктами дослідження якого є певні інститути, зокрема держава, приватна власність, профспілки, домогосподарства; традиції, юридичні норми, стандарти, податки, конкуренція, монополії, система фінансових відносин між агентами економічного середовища, права окремих соціальних верств і груп населення, а також окремої людини як суб'єкта відносин власності [4, с. 659].

«Особливістю державного регулювання, що відрізняє його від управління, є врахування законів ринку в ході реалізації управлінських функцій», як вважають автори наукової розробки, розкриваючи сутність державного управління як теоретичну оболонку та концептуальну основу реалізації відповідного механізму, а державному регулюванню відводячи місце «в практичному вимірі з обов'язковим включенням поточних процесів на ринку та їх прогнозів» [5, с. 9]. «У зв'язку з тим, що поняття державного регулювання є вужчим за дефініцію державного управління, відповідно, складові механізму державного регулювання мають більш деталізований, конкретний характер» [5, с. 11].

Стосовно врахування об'єктивних законів ринку, то стає очевидним, що державне управління керується ними в моделях трансформаційної, змішаної економіки та відкидає їх в умовах командно-адміністративної системи. Однак якщо у сфері державного управління потрібно керуватися переважно нормативним підходом до аналізу ринкових процесів, за яким основна увага приділяється пошуку відповідей на актуальні питання, окресленим функціям держави, філософському переосмисленню її ролі та значення в суспільно-економічному розвитку, обґрунтуванню цілей та методів їх досягнення, визначенню завдань, напрямів та шляхів їх реалізації, то для державного регулювання прийнятним є позитивний підхід, за допомогою якого досліджується об'єктивна реальність, аналізується економічна кон'юнктура, розглядаються дійсний стан і тенденції ринкової взаємодії, враховуються запити економічних агентів, відбувається вжиття відповідних заходів.

В умовах розвитку ринкових відносин не лише зберігається потреба в державному регулюванні економіки, але й кардинально змінюється його парадигма, адже, на відміну від адміністративно-командної системи, яка руйнує перш за все свободу вільного підприємництва, її «головною підставою державного втручання в економіку є ситуація, коли не спрацьовує ринковий механізм або проявляються його суттєві недоліки» [6, с. 61].

В «Енциклопедії державного управління» подано диференційовані підходи до розкриття поняття державного регулювання. Зокрема, під державним регулюванням в умовах ринкової економіки розуміється вплив держави на економічну систему, спрямований на досягнення цілей її економічної політики в умовах ринкової економіки [7, с. 153], а державне (урядове) регулювання економіки розглядається як комплекс заходів, інструментів, методів і механізмів координації економічних відносин у суспільстві, суб'єктами яких є держава та її інститути з притаманними їм важелями цілеспрямованого впливу на перебіг економічних процесів [8, с. 143].

Н. Богомолова зазначає, що державне регулювання є процесом, а до інструментів впливу, за допомогою яких він реалізується, включає закони, норми, правила, принципи, методи тощо [9, с. 216].

У Господарському кодексі України правові засади державного регулювання конструктивно доопрацьовано, зокрема:

- окреслено напрями державної економічної політики (структурно-галузєва, зовнішньоекономічна, інституційних перетворень, антімонопоольно-конкурентна, інвестиційна, амортизаційна, грошово-кредитна, валютна, цінова, бюджетна, податкова);
- закріплено типологію засобів державного регулювання (державне замовлення, ліцензування, патентування, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій) [10].

Процес соціально-економічного розвитку обумовлює необхідність регулювання життєдіяльності населення для того, щоб надати їй необхідні властивості відповідно до прийнятих суспільних норм та принципів. Залежно від соціально-економічної ситуації теоретичні засади державного регулювання організації оплати праці розглядаються в контексті наукової дискусії про роль держави в ринковій економічній системі.

У зв'язку з цим необхідно підкреслити протилежність двох фундаментальних концепцій, які ґрунтовно досліджують це питання, а саме монетаризму та кейнсіанства. Прибічники монетаризму вважають, що розвинене ринкове середовище самостійно забезпечує економічну стабільність, тому втручання держави в економіку лише обмежує саморегуляцію вільного ринку. На протилежних позиціях ґрунтується теорія кейнсіанства, згідно з якою держава за допомогою правових, адміністративних, економічних важелів повинна відігравати активну роль у соціально-економічному розвитку.

У сучасній економічній науці та практиці не досягнуто єдності поглядів на сутність та доцільний діапазон виконуваних державою функцій у сфері організації оплати праці. Вони істотно різняться, а саме від визнання провідної та домінуючої ролі держави в економічному розвитку до обмеження її функцій суто «наглядовими».

В наукових публікаціях відзначається непродуктивність протиставлення цих крайніх позицій.

В. Лагутін дотримується точки зору, яка доводить необхідність поєднання державного впливу на оплату праці та суто ринкових важелів, вплив яких спонукає до саморозвитку будь-якої сфери суспільного буття залежно від наявної фази відтворювального циклу. В умовах кризового стану економіки необхідність державного регулювання організації оплати праці посилюється [11, с. 236].

Необхідність високого рівня державного впливу на сучасну українську економіку визнається багатьма

вченими, а недооцінка його ролі, переважання уявлень про ринковий механізм як всеохоплюючий та автоматичний регулятор господарських відносин визнається небезпечним для суспільства. Щодо цього В. Бедратий правильно зазначає, що «не може бути ефективної ринкової економіки без активної ролі держави. Хоча, звичайно, самі методи і механізм державного впливу не залишаються незмінними. Крім цього, масштаби державного впливу, його конкретні функції і методи істотним чином відрізняються в різ-

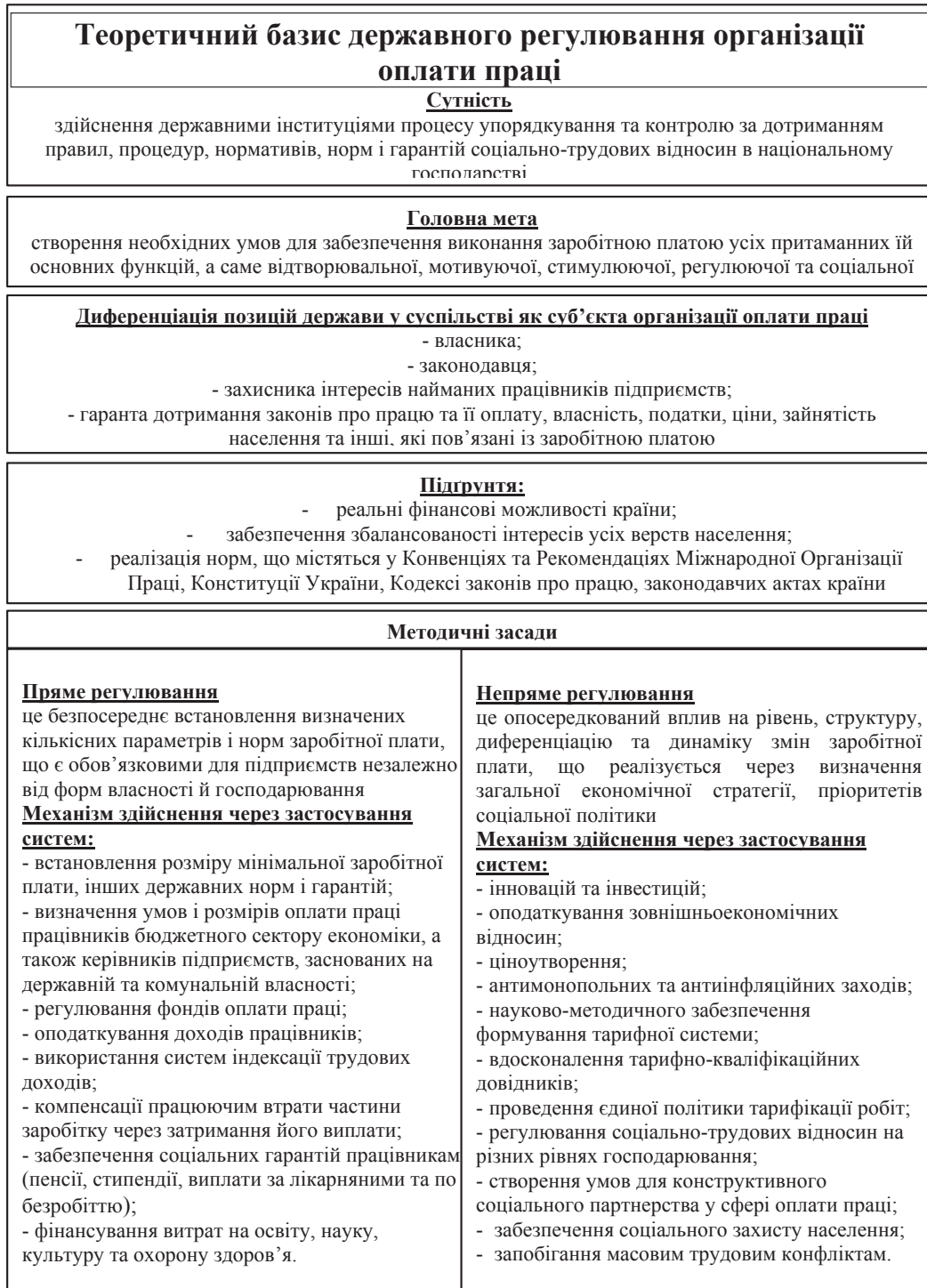

Рис. 1. Структурно-логічна побудова теоретичного базису державного регулювання організації оплати праці

Джерело: розроблено автором

них країнах і відповідають історичним, культурним, геополітичним й іншим чинникам» [5, с. 66].

Стабільності чи нестабільності системі державного регулювання надає перш за все макроекономічний простір, що забезпечує розвиток конкуренції, міжгалузевий та територіальний перерозподіл робочої сили, розширення можливостей для працевлаштування населення. Трансформаційні соціально-економічні зрушення вимагають адекватної модернізації регулюючого механізму, його радикального оновлення відповідно до системних перетворень. На регіональному рівні пріоритетного розвитку повинні набути ті елементи регулюючого механізму, які одночасно сприяють зміцненню економічної самостійності території та її самодостатності. У цьому контексті макроекономічна та регіональна стабільність повинні розглядатися як основні передумови ефективного впливу на організацію оплати праці [12, с. 188].

Узагальнюючи наявні погляди на сутність державного регулювання організації оплати праці та, відповідно, соціально-трудових відносин, можемо визначити методично важливі орієнтири реалізації регулятивних функцій держави:

- підпорядкованість національним інтересам та пріоритетам загальнодержавного значення;
- системність в обґрунтуванні цілей, завдань та важелів впливу на оплату праці населення з урахуванням наслідків трансформаційних перетворень, зокрема обмежень, ризиків та загроз;
- координованість рішень та конкретних дій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування щодо вдосконалення організації оплати праці, оптимізації її основних пропорцій;
- прозорість державних регулятивних інструментів, їх адекватність цілям суспільного розвитку та потребам населення.

Дослідивши думки деяких вчених, надаємо власне визначення поняття «державне регулювання організації оплати праці»: здійснення державними інституціями процесу упорядкування та контролювання дотриманням правил, процедур, нормативів, норм і гарантій соціально-трудових відносин в національному господарстві.

Враховуючи вищевикладене та відмінність думок різних науковців про цю проблему, ми узагальнили, систематизували базові засади та побудували теоретичний базис державного регулювання організації оплати праці (рис. 1).

Головною метою державного регулювання організації оплати праці є створення необхідних умов для забезпечення виконання заробітною платою усіх притаманних їй основних функцій (відтворювальна, мотивуюча, стимулююча, регулююча та соціальна).

Принципово важливим є те, що жодна країна в світі не може обходитися без державного регулювання організації оплати праці, хоча сфера, масштаби, методи та процедури такого впливу різноманітні. Функції держави (законодавчої та виконавчої влади) як суб'єкта організації оплати праці в суспільстві неоднозначні та складні. Це мотивується тим, що держава водночас виступає в різних ролях, а саме власника, законодавця, захисника інтересів найманих працівників підприємств, гаранта дотримання законів про працю та її оплату, власність, податки, ціни, зайнятість населення та інші, які пов'язані із заробітною платою.

Державне регулювання організації оплати праці ґрунтується на реальних фінансових можливостях країни та забезпеченні збалансованості інтересів усіх верств населення, а також реалізації норм,

що містяться в Конвенціях та Рекомендаціях Міжнародної Організації Праці, Конституції України, Кодексу законів про працю, законодавчих актах країни. Передусім держава зобов'язана реалізувати норми і гарантії щодо права найманого працівника на отримання заробітної плати, розмір якої забезпечував би йому і членам його сім'ї достатній життєвий рівень, як це передбачене ст. 48 Конституції України. Оплату праці держава регулює прямими та непрямыми методами.

Пряме регулювання – це безпосереднє встановлення визначених кількісних параметрів і норм заробітної плати, що є обов'язковими для підприємств незалежно від форм власності та господарювання. Сфера такого регулювання встановлена Законом України «Про оплату праці».

Непрямі методи державного регулювання оплати праці опосередковано впливають на рівень, структуру, диференціацію та динаміку змін заробітної плати. Ці методи реалізуються через визначення загальної економічної стратегії, пріоритетів соціальної політики.

Висновки. Важливим завданням держави є регулювання соціально-трудових відносин на різних рівнях господарювання та створення умов для конструктивного соціального партнерства у сфері оплати праці, забезпечення соціального захисту населення, запобігання масовим трудовим конфліктам. Таким чином, держава регулює ті питання, які без неї не можуть бути вирішені.

Узагальнення та систематизація теоретичних засад щодо державного регулювання організації оплати праці дасть змогу створити єдиний комплекс взаємопов'язаних заходів для більш ефективного розв'язання проблем оплати праці в національній економіці, а на цій основі підвищити темпи економічного зростання України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.
2. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика. Москва: ИНФРА-М, 2003. 972 с.
3. Чернет О. Ринок послуг: механізми державного регулювання в трансформаційній економіці: монографія / за заг. ред. В. Дорофійска. Донецьк: РВК-ПРОМО, 2005. 412 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.
5. Біль М., Третяк Г., Крайник О. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наукова розробка. Київ: НАДУ, 2009. 40 с.
6. Державне управління: словник-довідник / уклад.: В. Бакуменко та ін.; за заг. ред. В. Князева. Київ: вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
7. Ковбасюк Ю., Бакуменко В. Державне регулювання в умовах ринкової економіки. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т. 1: Теорія державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011. С. 153–154.
8. Богомолова Н. Особливості державного регулювання транспорту мегаполісу. Зб. наук. праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 33. С. 213–218.
9. Бодров В. Державне (урядове) регулювання економіки. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т. 4: Галузеве управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011. С. 143–146.
10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV; поточна редакція від 19 лютого 2016 року № 922-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
11. Лагутін В. Людина і економіка: Соціоекономіка. Київ: Просвіта, 1996. 335 с.
12. Гудзь П., Захариєнко П., Гудзь М. Оцінка мультиплікативної дії рекреаційної економіки на життєвий простір курортно-рекреаційних територій. Економіка та право. 2009. № 1. С. 122–127.